

SISSEJUHATUS

See koolituspakett on õpetajate erialase enesetäiendamise kava, mille eesmärk on toetada ja edendada vastuoluliste teemade käsitlemist Euroopa koolides.

MIKS SEDA PAKETTI VAJA ON?

Demokraatliku protsessi toimimiseks, demokraatia tugevdamiseks ja inimõiguskultuuri edendamiseks on oluline õppida, kuidas pidada dialoogi inimestega, kelle väärtushinnangud erinevad meie omadest, ja neid austada.

— Paraku ei ole Euroopa noortel võimalik koolis vastuolulistest teemadest (nt äärmusluse, soolise vägivalda, laste väärkohtlemise või seksuaalse sättumuse küsimused) rääkida, sest **nende käsitlemist õppetöös peetakse liiga keeruliseks**. Kuna noored ei saa oma küsimusi esitada, neil puudub teadmised teiste inimeste arusaamadest või nad on sunnitud hankima teavet sõpradelt ja sotsiaalmeediast, võivad mõned nende kogukonda või Euroopat praegu mõjutavad olulised probleemid tekitada neis ängi või segadust. Kui nad ei leia abi koolist, ei pruugi neil olla muid usaldusväärseid vahendeid konstruktiivseks tegelemiseks nende küsimustega ega kedagi, kes neid juhendaks.

— Selle paketi idee sündis mitme Euroopa riigi poliitikakujundajate ja praktikute üleskutsest **tõhustada õpetajate** ettevalmistust vastuoluliste teemade käsitlemiseks koolis.

MIKS NÜÜD?

Mitmetes Euroopa riikides aset leidnud palju kõlapinda saanud vägivaldajuhtumitele ja rahutustele järgnenud üldine mure ning demokraatia- ja inimõigushariduses kujunenud **uus mõttelaad** on muutnud vastuoluliste teemade käsitlemise koolis **hariduslikult pakiliseks küsimuseks**.

— Esiteks on 2011. aasta Londoni rahutuste, 2011. aasta Norra vihakuritegude ja 2015. aasta Pariisi Charlie Hebdo rünnaku järellainetuses hakatud põhjalikult analüüsima, milline peaks olema kooli roll nende riikide ja kogu Euroopa noorte **kõlbluse ja kodanikuvastutuse arendamisel**.

— Teiseks on Euroopa demokraatia- ja inimõigushariduses viimastel aastatel hakatud vähendama õpiku harjutuste ja teoreetiliste teadmiste omandamist ning rohkem rõhutama aktiivset osaluspõhist õpet ja **tegeliku elu probleemidega tegelemist**. Järjest rohkem on aru saadud, et demokraatlikku kodanikkäitumist, inimõiguste austamist ja kultuuridevahelist mõistmist on tõhusam õppida **tegevuse** kui **fakti-teadmiste** omandamise kaudu. Selle tulemusena on kõikjal Euroopas loodud võimalusi kodaniku- ja inimõigushariduse õppekavade täiendamiseks uue, ettenägematu ja vastuolulise õpisisuga.

MIDA TÄHENDAB „VASTUOLULINE“?

Katseprojektis osalenud Euroopa riikides on kõige paremini toiminud järgmine vastuoluliste teemade määratlus:

Teemad, mille suhtes inimestel on tugevad tunded ja mis tekitavad kogukonnas ja ühiskonnas vastakaid seisukohti.

— Need võivad ulatuda kohalikult tasandilt ülemaailmseni, nt mošee ehitamisest kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamiseni. Mõnel probleemil on **pikk ajalugu** (nt mitmes Euroopa riigis esinevad lõhed usurühmade vahel), samas kui teised on esile kerkinud **hiljuti** (nt noorte muslimite radikaliseerumine).

— Erinevusi leidub ka **koha ja aja** lõikes. Krutsifikside kasutamine koolis võib põhjustada mõnes riigis suuri vaidlusi, aga olla teisel tavaline igapäevaelu osa; sama kehtib näiteks kakskeelse hariduse, veearvestite kasutamise või islami pearättide kandmise kohta. Paaeguga iga teema võib mingil hetkel vastuoluliseks muutuda ja uusi vastuolusid tekib iga päev.

MIKS ON VASTUOLULISTE TEEMADE KÄSITLEMINE KOO LIS KEERULINE?

Vastuoluliste teemade taga on **suured** väärtuste ja huvide **konfliktid** ning sageli ka **vaidlustatud väited** nende aluseks olevate faktide kohta. Nad on tihti keerulised ega ole lihtsalt lahendatavad. Nad äratavad tugevaid tundeid ning kipuvad inimeste vahel tüli tekitama või suurendama, põhjustades kahtlust ja usaldamatust.

— Kui lubada kooli õppekavas selliste teemade käsitlemist, kaasneb sellega keerukaid **pedagoogilisi küsimusi**, – näiteks kuidas kaitsta erineva tausta ja kultuuriga õpilaste tundeid, kuidas vältida klassis hõõrumisi ning kuidas käsitleda vastuolulist materjali tasakaalustatult, vältides süüdistusi kallutatuses. Samuti tekitab see küsimusi akadeemilisest vabadusest ning õpetaja enda töökspidamistest ja väärtushinnangutest.

— **Koolijuhtide** jaoks kaasnevad sellega põhimõttelised korralduslikud küsimused, näiteks kuidas toetada õpetajaid vastuoluliste teemade käsitlemisel, kuidas luua kooliperes täiendavaid dialoogivõimalusi (nt demokraatliku koolijuhtimise raames), kuidas edendada koolis üldist toetavat meelsust, kuidas kontrollida õppetöö üldist kvaliteeti ning kuidas rahustada lapsevanemaid ja muid kooliväliseid osapooli.

KUIDAS SEE PAKETT SAAB AIDATA?

Koolituspaketi eesmärk on lihtsustada vastuoluliste teemade käsitlemist mitmekülgse koolitus- ja erialase enesetäiendamise materjalide paketi abil.

— See võiks aidata õpetajatel näha, kui kasulik on kaasata noori vastuoluliste teemade üle arutlemisse, ning anda neile enesekindlust ja pädevust, et muuta see oma igapäevatöö osaks. Eeskätt kasutatakse selleks järgmisi vahendeid:

- ▶ klassis **turvalise õhkkonna** loomine, et õpilased saaksid raskete teemadega vabalt ja hirmu tundmata tutvuda;
- ▶ avatud ja lugupidavat dialoogi edendavate **õppestrateegiate ja -meetodite** kasutamine.

— Lähtutakse seisukohast, et kuigi **kiireid lahendusi** ei ole ja kõik teemad ei sobi igale vanuserühmale, pole lõppkokkuvõttes mingit põhjust vastuolulisi teemasid koolis ja klassis vältida, küll aga on palju häid põhjusi nendega tegelemiseks.

KUIDAS SEE MATERJAL KOOSTATI?

— Koolituspakett on koostatud Euroopa Nõukogu ja Euroopa Komisjoni ühise katseprojektide kava „Inimõigused ja demokraatia praktikas“ raames. Inspiratsiooni ja eesmärgiseade allikaks on Euroopa Nõukogu kodanikuhariduse ja inimõiguste hariduse harta, Euroopa Nõukogu kodanikuhariduse ja

inimõigushariduse programm ning Euroopa Komisjoni haridus- ja koolituskoostöö strateegiline raamistik (ET2020). Samuti on kasutatud Euroopa Nõukogu materjale ajalugu, eri kultuure ja usundeid tutvustava hariduse ja vägivaldliku konfliktilahenduse teemadel.

— Katseprojekti raames määrati kindlaks paketi sisu ja ülesehitus ning katsetati seda praktikas. Selles töös osalesid mitme Euroopa riigi esindajad. Sellesse on koondatud poliitikaid, praktikaid ja teaduskirjandust nii Euroopast kui ka muust maailmast.

KELLELE SEE ON MÕELDUD?

Pakett on koostatud eelkõige **kooliõpetajaid** silmas pidades. Vastuolulised teemad võivad esile kerkida mis tahes haridusastmel, koolis või õppekava valdkonnas. Seetõttu on pakett kasutatav **kõigis õppevormides ja õppeainetes** alusharidusest kolmanda taseme hariduseni ning nii kodaniku- ja ühiskonnaõpetuses kui ka keeleõppes ja loodusteadustes. See on koostatud nii, et seda saaks kasutada erialase enesetäiendamise kursustel ja/või õpetajakoolituses kogunud koolitaja või korraldaja juhendamisel.

— Samuti on sellest kasu **koolijuhtidele ja kõrgema juhtkonna liikmetele**. Vastuolulised teemad ei jää ainult klassiruumi, vaid kanduvad paratamatult ka kooli koridoridesse, kohvikutesse, mänguväljakutele ja personaliruumidesse.

— Pakett ei ole riigipõhine ja sobib kasutamiseks kogu Euroopas.

MILLIST KÄSITLUSVIISI KASUTATAKSE?

Pakett toetab **avatud ja koostööpõhist** õpetamist ja õppimist, pannes erilist rõhku **eneserefleksioonile** ning **mõtestatud teadlikule tegevusele**. Õpetajaid innustatakse mõtlema sellele, kuidas nende isiklikud töökspidamised ja väärtushinnangud mõjutavad nende erialaseid hoiakuid vastuolulisse materjali.

— Paketi aluseks olevad **kutsepädevused** põhinevad **Euroopa Nõukogu põhiväärtustel** ja **eesmärkidel** ning jagunevad kolme kategooriasse:

- ▶ isiklikud, nt eneserefleksioon,
- ▶ teoreetilised, nt arusaam dialoogi rollist demokraatias,
- ▶ praktilised, nt õpetamis- ja õppimisstrateegiad.

MILLINE ON SELLE ÜLESEHITUS?

Koolituspakett koosneb kahest põhiosast:

- ▶ A-osa – ülevaade,
- ▶ B-osa – koolitustegevuste kava.

— Ülevaateosa aluseks on mitmes Euroopa riigis ja mujal avaldatud allikad ning katseprojekti käigus kogutud uuringu- ja katseandmed ning selles vaadeldakse vastuoluliste teemade käsitlemisega seotud suuremaid raskusi, pakutakse välja võimalusi nende ületamiseks, tehakse kindlaks selleks vajalikud kutsepädevused ning antakse soovitusi nendel pädevustel põhinevate koolitustegevuste komplekti koostamiseks. Need koolitustegevuste esitatud järgnevas koolitustegevuste kavas koos kõigi vajalike juhustega.

KUIDAS SEDA KASUTADA?

Kõige parem oleks kasutada kogu paketti **tervikuna**. Selle kaks osa on omavahel seotud ning on koostatud nii, et nad toetaksid ja täiendaksid üksteist. Samas ei ole see tingimata vajalik, sest pakett on piisavalt **paindlik**, et seda saaks erineval moel kasutada.

— **Ülevaateosas** põhjendatakse vastuoluliste teemade käsitlemise vajadust ning selgitatakse, miks on valitud just need koolitustegevused. Seda võib lugeda enne koolitustegevuste korraldamist, selle ajal või pärast seda või mis tahes muus kombinatsioonis.

— **Koolitustegevuste kava** on koostatud nii, et see moodustaks umbes **kahepäevase** tervikliku kursuse, kuid seda on lihtne jagada ka väiksemateks osadeks suurema päevade arvu jaoks. Vajaduse korral võib üksikuid koolitustegevusi kasutada ka eraldi.

KUIDAS SEOSTUB PAKETT HARIDUSVALDKONNA PRAEGUSTE PRIORITEETIDE JA VAJADUSTEGA?

Tänu paketi sisule, käsitusviisile ja paindlikkusele haakub see hästi mitmete praeguste prioriteetide ja vajadustega hariduses. Eelkõige aitab see tugevdada hariduse rolli Euroopa Nõukogu **põhiväärtuste** (demokraatia, inimõigused ja õigusriik) edendamisel ning käsitab **haridust kaitsevahendina** selliste ühiskondlike pahede eest nagu äärmuslus, noorte radikaliseerumine, võõraviha ja diskrimineerimine, vägivald ja vihakõne, poliitikas pettumine ja kasinusmeetmete ebasoovitavad tagajärjed.